

"כאן יש חופש... כאן מותר לכתוב ספר פורנוגרפי ולהעליב שר..."

לכרוע או לא לכרוע ברך?

לא בהרתי מה היתה כוונתי, וקמתי מן הכיסא.

● כעבור זמן עורך סופר אחד מסיבה לכבוד המספר. את המסיבה פותח המארח, ומשבח את כישורו הסיפורתי של המספר:

הוא דיבר על ספרים שכבר כתבתי, ועל אלה שאכתוב בעתיד. לא הבנתי את כל המילים, כי הייתי תפוס במחשבותי, וחשתי כי נאה הוא מצידו — ומצד כל האנשים שבאו — לדרוש בשלמו של ידיד, לשתות עימו כוסית, ובהזדמנות זו לגלגל בכמה עניינים מיקצועיים, המי עניינים את כולנו. ועוד הירהתי שאני אסירת-תודה לכל על ערב יפה זה, ואפילו לקבצתן גומולקת, על ששיעמם אותי עד כדי כך שהייתי נאלץ לעזוב את פולין.

כשסיים בעל-הבית, ביקשתי לומר מי לים אחדות, ואמרתי מישפטים אחדים — שלא היו יפים כפי שעלו במחשבותי; המילה שבמחשבה תמיד יפה מזו הנאמרת. אחרי-כך נטל את רשות-הדיבור אחד האורחים. לא הכרתיו אז, ואיני מכירו עד היום. רק ידוע לי שהוא סופר. "ידידים חשובים", פתח, "אני מברך בחום את עמיתנו החדש, שהואיל לבוא ולהתיישב בארצנו. אבל לפני שאני מברך ולחננו, אני פונה אליו בשם כולנו ותובע..."

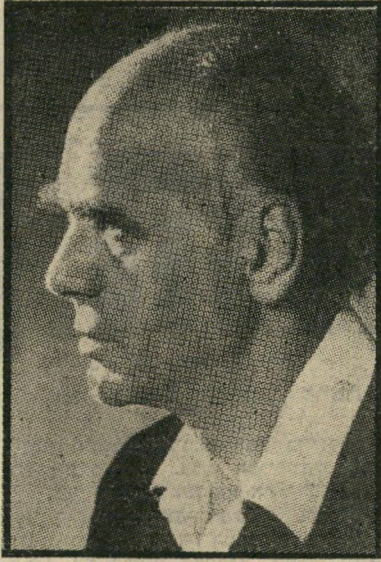
כאן הפסיק הפסקה רטורית, שתק רגע, אבל הד קולו עדיין צלצל, כי היה לו קול יפה, מתכתי. ומייד המשיך: "אני תובע שיכרע ברך. אני תובע שיכרע ברך מייד לפני כולנו יחד, ולפני כל אחד מאיתנו לחוד, ומייד! שית' וודה על ברכי ויבקש מחילה מכל אחד מאיתנו! אני רוצה לשמוע את וידויו, על אשר חי בארץ שבה חי."

ארבעים או שישים זוגות עיניים ננעצו קודם בו, אחרי-כך בלי ושוב בו. היתה דממה, דממה כה גדולה ששמעתי את הולם הדם בעורקים. והלה המשיך: "נאמר כאן שהוא סופר. אולי לא קראתי את ספריו ולא אקרא אותם עד שלא אראה אותו ואת חבריו, שבאו מאותה ארץ, כורעים ברך. שיכרע ויאמר וידו!"

הוא סיים, ועכשיו התרכז כל המבטים בי. חיכיתי רגע בהנחה שמישהו יאמר דברי-מה, אבל הכל שקתן. ואני מבין שהם שתקו, כי ההעצה עשתה רושם עז ומרתק, וחבל היה להפסיקה בראשיתה. חיכו לי היה מתח. ואני עדיין לא ערכתי את מחשבותי: להקחות את שיניו או לא? לשבח את השימחה וההעצה?

"גבירותי ורבותי הנכבדים", אמרתי, "קבלת-הפנים שברכתם לי כאן נוגעת ללב ומאלפת. עכשיו אני יודע, עכשיו אני מרושש שאני בבית, בארצי, כי אילו הייתי אורח סתם, לא היו אלינון מבקשי שים ממני שאכרע ברך לפניכם. לכרוע ברך כבר לא כרעתי מומן, ארבעים שנה, מן הסתם, חלפו מאז כרעתי ברך — ואתם בוודאי תחזקו: אז כרעתי ברך לפני גברת צעירה ונאה שאחבתי מאד, ושאתה אותי. מאז לא תבע ממני איש שאפול על ברכי. והיום לא קל לי לעשות זאת: הרימטיוס הארוך... אתם יודעים, מן הסתם, מנסיונכם מה פירוש הדבר... אני מבקש, לכן, שתשחררוני מזה. בפרט שאתם אינטלקטואלים וסופרים. סופרים הם בדרך-כלל נגד זה שאדם יכרע ברך בפני אדם אחר. היה אומנם משורר אחד, שאהב כי יכרעו בפניו, אבל הוא, כפי שסבורים, היה גראפומן, הוא היה קיסר ושמו היה נירון. ובמה שנוגע לאמירת וידו ובקשת מחילה: זה לעולם אינו עשוי להזיק. אני מודה, שחטאתי הרבה ועשיתי שגיאות רבות. מיחלו לי על השיגאה הגרועה שעשיתי מימי: שאני נמצא עכשיו בניכסם."

הזוהי את הכיסא ויצאתי.

קלמן סגל וסיפרו

...שיתוודה על בירכיו ויבקש מחילה..."

אשה, שאין מובן שום קושי להוציא ספר טוב.

"הבא לנו את כתב-היד שלך, נראה מה היקפו ונעשה חשבון." "משהו פה היה חשוד בעיני. 'איזה חשבון?' שאלתי. 'אתה רוצה מן-הסתם לדעת כמה יעלה לך הספר?'"

"אינני מבין. מדוע זה צריך לעלות לין?" "אנו מוציאים ספרים, אבל על המ-חברים לכסות את ההוצאות." "אין לי כסף." "אינני יכול לעזור לך." "גו, תהיי בריאה!"

הנחתי את השפופרת: עוד בועת-סבון התפוצצה.

● חבר ילדות של המספר בא מהקיבוץ ומובילו לעסקן ציבורי אחד, העורך כתב-עת. העורך אמר שטוב עשיתי שעליתי לישראל. על כל יהודי חובה לעלות לישראל, ובפרט על סופר יהודי. הוא הוסיף שטוב עשיתי שבאתי אליו, זו הכתובת הנכונה לסופר. עלי לפרסם עכשיו הרבה, שחקורא בארץ יכירני. ועלי עכשיו לכ-תוב הרבה, שקולמוסי לא יחליד. הוא נכון להדפיס משהו מיצירותי, אף של-עצרו לא יוכל לשלם לי שכר-סופרים. אבל בשביל סופר יש דבר-מה יקר משכר-סופרים: כבוד.

נתתי לו לחבין שאיני מבקש כבוד, אלא מחפש פרנסה, הווה אומר, במיקרה דנו, דווקא שכר-סופרים.

"לא", עניתי מבולבל כלשהו. "מימי לא כתבתי לשם כסף בלבד. ותמיד כתבתי בעד כסף. זו היתה עבודתי, פרנסתי, כאילו הייתי מסתת אבנים או תופר מכ-נסיים."

"סיפורת וכסף הם שני דברים נפרדים", הורני. "הכסף משחית. מי שכותב למען כסף — ומכרף למכור את עצמו. משום כך לא היתה בארץ, שבה חיות סיפורת חופשית טובה. שם מקבלים הסופרים כסף וסטיונדות, וזה מחייב אותם למי-לא אחר צו המישטר האדום. אצלנו אין קוניס אדם בכסף. הסופר הוא יוצר חופשי, וקיים עיקרון ההתחרות החופ-שית. מי שמשוגל — צף ועולה למעלה. יודע לשחות." "אינני יורד לסוף דעתך. מה רצונך לו-מר בזה?"

רים וחמש שנה את הסוציאליזם הפולני, ייבשנו אנתנו כאן את הביצות." "אתה שקרן!" אמרתי. "אני לא בנית את הסוציאליזם, ואתה לא ייבשת את הביצות. אני בדיתי מלבי מעשיות ורו-מאנים. ואתה עשית עסקים לא-כשרים עם האנגלים. והיום אתה מוכר עתיקות מזוייפות, קרמיקה, עתיקת-יומין המייד-צרת על-ידי קדרים ערבים ביריחו או ב-חברון. מעולם לא ייבשת שום ביצות."

● במהלך פגישותי מגיע המספר אל פרופסור אחד, שהוא "מרצה לסיפורת וידיד לסופרים שעלו לישראל."

"העיקר שאתה כבר כאן!" אמר בי לבביות, "אצלנו לא הולכים לאיבוד. אתה, דומני, סופר." "דומני, עניתי בענווה. "מה פירוש דומני?" או כן או לא. כלום אינך בטוח?" "לא. אינני בטוח. זה אחד הדברים שחשתי תמיד." "אני מבין. לי נאמר שכתבת משהו." "גו, כן... משהו באמת כתבתי, אבל..." "כן, אתה מחפש עבודה?" "כן."

"אני יכול להציע לך עבודה בספרייה האוניברסיטאית. האם זה מתאים לך?" "כן."

"ואני אינני בטוח כליכך בזה. אין זו עבודה מחקרית. אינני יודע, אם ברור לך טיב העבודה בספרייה." "אני יכול לתאר לעצמי, פחות או יותר."

"פחות או יותר, זה כך: מגיעים אלינו הרבה ספרים מכל העולם בכל מיני שפות. הבילות גדולות, ארגונים. את הארגונים צריך לפתוח. להעביר את הספרים, להעי-לות, להוריד. זו בעצם עבודה פיסית. אבל הסיפור, עדיין אינך זקן כליכך." "לא, עדיין אינני זקן כליכך." "כן כמה אתה?" "וואתה, אדוני הפרופסור?" "אין זה שייך לעניין", אמר ופניו קדרו פיתאום.

● המספר מחליט לפנות לאחת ההור-צאות-לאור המכובדות שבארץ: מצאתי בספר-הטלפונים את מיספרה של הוצאת ספרים דגולה וצילצלת. אמרתי שאני סופר שעלה לא מומן, ובידי רומאן לא רע, ואני מחפש מוציא-לאור וכו'. מעברו השני של הקו ענה לי קול

● קלמן סגל נולד בגליציה ב-1917. בשנים 1936/9 ישב בכלא סובייטי. עם תום מלחמת-העולם השנייה חזר לפולין, בה פירסם למעלה מעשרים רומנים בפולנית, ומיספר ספרי-שירה באידיש. הוא עלה ארצה ב-1970 ופירסם את ספרו מות הארץ-כיבר, שהוא סאגה המתארת את הכחדת יהדות פולין. סגל, המתגורר בירושלים, הממשיך לכתוב בפולנית. החל מתאר בסי-פוריו האחרונים את התברכה-הישראלית ב-תיאורים ריאליסטיים יותר מאשר ילידי-הארץ. תוך דילוג על הקשיים הלשוניים. לדבריו: "...הלשון משמשת את הסופר כחומר. כשם שהאמן משמשת את הפסל. ואין סיבה שלא אתמודד עם המציאות הר-ישראלית בלשוני..."

● גישה מציאותית זו בולטת בסיפרו השני של סגל, שראה אור בעברית, בית הקפה המכושף. הדן בכמה מסיפורי ברות-חין את תהליך המעבר שלו מתרבות אחת לאחרת. תוך תיאור השפלתו כסופר עולה חדש, שנקלע לחברת אולי-אדם ספרותית, המתוארת בעטו הצינית והמרירה. תוך פירוט תלאות-הקליטה הפיסקסיות שלו. תיאוריה מהווים עדות צורבת לדלותה וקטנוניותה התרבותית של הספרות העבר-רית. כושרו הספרותי המעולה מעמיד אותו בשורה הראשונה של הספרות-הישראלית כיום, וזאת מבלי שהוא זוכה למקום הראוי לו.

● הקטעים הבאים לקוחים מתוך סיפורו לכרוע או לא לכרוע ברך? שהתפרסם ב-ספר בית הקפה המכושף:

● סופר ידוע שפגשתי בימים הראשו-נים לבואי, הבטיחני כי חופש-ההבעה של האמן כאן הוא מוחלט, ואין להשוותו כלל אל התנאים העלובים, שבהם חיים ונאנקים הסופרים שמאחורי מסך-הברזל. שם הם מוגבלים באפשרויותיהם ומצרים את צעדיהם.

"אתה צודק", אמרתי. "שם היה מבקר אותי מדי בוקר שוטר, שהיה מתיישב ליד שולחן-הכתובה שלי ומציץ מעל כתפי במה שאני כותב. ואם לא מצא דבר-מה חן בעיניו, היה מיד מוחקו בעיפרון אדום."

"כאן אין צנזורה", הבחיר לי הסופר. "כאן מותר לך הכל. כאן רשאי אתה לי-העליב שר. כאן מותר לך לכתוב רומאן פורנוגרפי..." "אינני יכול."

"מה אינך יכול?" "איני יכול לכתוב רומאן פורנוגרפי, עניתי, "ולהעליב שר — הרי זה עניין משתלם לעתים. אבל לעת-עתה איני יודע עוד את מי מהם להעליב, ומאיוז סיבה". לכל הרוחות! לא ידעתי שלהעליב שר הוא עיקרו של החופש. ובעצם, יקח אותו השד, את הספרות כולה! ואת הסופרים גם כן! מאחזי-עניינים הם, באינטלה של כוחן גדול."

● אחר היכרות ראשונית עם הארץ, כאשר המספר ניצב מול הכותל-המערבית, ואינו בוכה, מנשק או מתפלל לו. מבקרת בדירתו בת-ידודה, המרעיפה עליו עצות: "כאן לא תחיה עוד פריץ גדול כל-כך. שמעתי ששם היית יחסן גדול אצל השודדים, ואומרים שהיית סופר... יחיה עליך ללמוד מקצוע", אמרה בת-הדודה, מתוך השתתפות בצער. "יש לי מקצוע, עניתי."

"אני יודעת. היית סופר. אבל כאן יש לנו סופרים משלנו."

● המספר פוגש בחבר מלפני שלושים שנה בפולין, שעלה או ארצה: החבר מנסה לגלגל עליו: "אל תשכח כי בעוד שאתה בנית עשי-

Advertisement for 'מאגריכת דן עומר' (Dan Omor's Index) with various stamps and text.